

Philip Glass, Robert Wilson: *Einstein on the Beach* (*Einstein na plaži*); Islandsko narodno gledališče: *Inúk*

Thomas Mann razmišlja v svojem romanu Čarobna gora med drugim tudi o času. Pogloblja se v bistvo dolgočasje in kratkočasje in ustvarja nove vsebine in pomene za znane, stare pojme. Zdi se mu oziroma liku, ki to razglašča, popolnoma nesprejemljivo imeti za dolgčas dolgo obdobje brez dogodkov, brez jedra, brez smisla, prav tako je zanj nesmiselno razglašanje vsega, kar je polno pripetljajev, tehtnosti in pomena, za kratek čas.

Vprašuje se namreč, zakaj je treba dogodke oziroma tok časa ocenjevati samo na podlagi njihove bolj ali manj hitre minljivosti. Predlaga pravičnejše oznake, temelječe na vrednotenju vsebine dogodkov v času, in te se morajo glasiti seveda popolnoma nasprotno od prejšnjih. Dolg čas je čas številnih dogodkov, ki trajajo dolgo časa. Kratek čas pa naj označi obdobje, v katerem se ni zgodilo nič ali pa malo.

Za marsikoga je ta sprememba prazno igrakkanje, nepotrebna zamenjava oznak za dogodke, ki se prav nič ne spremenijo. Razumemo jo lahko tudi kot potrebo, da bi tok časa ocenjevali po njegovi vsebini in ne njegovi naglici. Seveda pa je tradicija (še) premočna za tako prekucništvo. Mannova misel ostaja torej samo spodbuda za razmišljanja o času, ko trčimo ob problematiko dolgočasje in kratkočasje.

Einstein na plaži – gledališki dogodek, katerega bistvo je zapisanost ustvarjanju popolnoma novih, poetično sugestivnih in dramsko svojevrstno učinkovitih svetov – je stvaritev, ki dokazuje, kako je čas relativen, kako ta več kot štiri ure trajajoča uprizoritev nekatere gledalce zamori, nekatere pa navduši, seveda ne tako kot druge predstave, ocenjevane v smislu lepega in nelepega, temveč glede na dolžino trajanja in ponavljanja dogajanja. Nasprotniki predstave pravijo, da je s svojimi večnimi ponavljanji dolgočasna, zagovorniki se pridušajo, da jim je minila, kot bi trenili z očesom, da jih je prevzela s svojo nadrealistično poetičnostjo. Motijo pa se tako eni kot drugi.

Priznati je namreč treba, da je to predstava, ki je, kronometrsko gledano, zelo dolga in ni dolgočasna, v Mannovem smislu dolgočasna (z mnogimi dogodki). Gre torej za kratkočasno izvedbo, ki jo stalna ponavljanja delajo dolgo. Ključnih pripetljajev je v tej igri pravzaprav zelo malo, njena zgodba, če jo je treba posredovati, je skrajno siromašna, toda bogato jo delajo ponavljanja, rastoča z malenkostnimi, komaj opaznimi spremembami in s primernimi kopičenji količine preskakujoča v kakovostno nove dramske situacije izredne totalno gledališke razsežnosti.

Čudno delo je ta *Einstein na plaži*, neulovljivo z mrežo vpeljanih razlagalstev, pomembno samo za tiste, ki ne iščejo absolutne jasnosti, skritih ozadij, dejanskih pomenov, sporočil, ki se soočijo s takšno stvaritvijo, kakršna je, ki znajo uživati v umetnem in umetnostnem svetu avtorjev uprizoritve Roberta Wilsona in Philipa Glassa.

Električne orgle, saksofon, flavta, violina, človeški glas izvajajo ves čas dogajanja

pozornost gledalca silovito pritegujočo glasbo skladatelja Philipa Glassa, pravzaprav pa z njo soustvarjajo dogajanje, ki njegovo odrsko, nadrealno lirično dramatičnost pesni Robert Wilson. Tu so slike, ki kot začarane nenadoma zaživijo, dobijo plastičnost in ekspanzivnost ter eksplozivnost. Delo zgodbe v klasičnem pomenu besede sploh nima, problema, sporočila tudi ne, zato pa ponuja nekaj prizorov, ki s svojo izjemno poetično lepoto in obenem tudi močno notranjo dramsko napetostjo pritegnejo gledalčevo in poslušalčevo pozornost, potem pa mu s svojevrstnimi, napetimi, prav nič utrudljivimi ponavljanji omogočajo estetsko pustolovske polete v nepričakovana, nova razpoloženja in stanja.

Pojavljajo se skrivnostni horizonti, pred njimi ogromne sive lokomotive, platna s hladnimi slikami, žerjavi, zadnje platforme potniških železniških vagonov, zunanosti in notranosti vesoljskih ladij pa ječe, sodišča, goslajoči Einstein, zasanjani, mesečni ljudje – vse v detajlih zelo realno, prav oprijemljivo, vendar sestavljeno s počasnimi gibi, premiki, vztrajnimi ponavljanji, montažami prizorov, dialogov v nadvse nerealne celote, ko na primer preprosta malica velike skupine nastopajočih zaradi natančne sočasnosti poteka dogajanja deluje kot pravi obred, kar pravzaprav po svojem realnem pomenu tudi je. Bistvo vsega pa so znani, stari, realni dogodki, ki po Wilsonovi ter Glassovi zaslugi nenadoma dobijo popolnoma drugačen, še neznan pomen in poleg tega omogočajo navidezno dokončnim, zapečatenim oblikam, da se osvobodijo, nadaljujejo, razvijajo v na stežaj odprto domišljijo.

Inúk pa je zgoščena, obredna, stilizirana predstavitev življenja Eskimov od njihove davne pristnosti do današnjega izginjanja v svetu tako imenovane civilizacije. V belih platnenih kostumih, simbolizirajočih eskimska krznena oblačila, pridejo na oder tri ženske in dva moška ter neponovljivo sugestivno ustvarjajo, praktično brez rekvizitov, odrska dogajanja, predstavljajoča z izredno plastičnostjo in jasnostjo vse bistveno iz življenja Eskimov – lov, veselje, ljubezen, rojstvo, smrt, toda tudi prodor »civilizacije« v njihov svet, ki jim prinaša samo bolezen, sovraštvo, izgubo nekdanje življenjske harmonije.

Bila je to kratka, zgoščeno udarna, gledališko dolgo obtožujoča uprizoritev – zelo zanimiva zaradi dosežka samega in ne zato, ker gre za naše prvo srečanje z islandskim gledališčem.

BITEF, september 1976. Byrd Hoffman Foundation (New York): *Einstein on the Beach*; National Theatre of Iceland (Reykjavík): *Inúk*.

Večer, 27. 9. 1976: *Relativnost časa*.